

MEIDÄN FORSSA

Osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja
tasa-arvo-ohjelma 2024-2026

MEIDÄN FORSSA - Osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-ohjelma 2024-2026

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
1. Osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevat ohjausasiakirjat	4
1.1 Merkittävimmät kaikkea kunnan toimintaa ohjaavat lait	4
1.2 Kunnan kaikkea toimintaa linjaavat ohjausasiakirjat	5
1.3 Poimintoja kunnan palveluihin kohdentuvasta lainsäädännöstä	9
2. Kaupunki asukkaita varten.....	12
2.1 Osallisuus kuntalaisten hyvän arjen takeena	12
2.2 Yhdenvertaisuus kaiken kunnallisen toiminnan lähtökohtana	15
2.3 Tasavertaisesti - ilman muuta!	16
3. Yhdenvertaisten asukkaiden osallisuutta ja tasa-arvoa edistävä Forssa	18
3.1 Osallisuuden edistäminen.....	19
3.2 Tavoitteena yhdenvertaisuus.....	22
3.3 Sukupuolten välinen tasa-arvo lähtökohtana	24
3.4 Mahdollistava vuorovaikutus ja viestintä	25
4. Ohjelman arviointi	27
4.1 Meidän Forssa -ohjelman hyödyntäminen palveluissa	27
4.2 Ohjelman ja palvelulupausten toteutumisen arviointi	27
Lähteet.....	28

Johdanto

Suomalainen demokraattinen yhteiskunta perustuu moniäänisyyteen ja laajaan mielipiteen muodostukseen. Yksi kansalaisten kuulemista, vaikuttamismahdollisuuksia ja osallistumista yhteiskunnalliseen kehittämiseen edistävä sekä demokratian laatua parantava lähestymistapa on avoimen hallinnon kehittäminen ja ylläpitäminen. Avoin hallinto tarkoittaa hallinnon toimien läpinäkyvyyttä sekä tiedon ja palveluiden saatavuutta. Se on myös vastaanottavuutta ja uteliaisuuttakin uusille ajatuksille ja tarpeille yhteiskunnassa.

Avoimen hallinnon toteutumista on edistettävä kaikilla hallinnon tasoilla toimimalla

- avoimesti,
- vastuullisesti,
- kaikki väestöryhmät huomioiden,
- kokonaisvaltaista ja poikkihallinnollista toimintakulttuuria suosien sekä
- arviointia ja jatkuvaa kehittämistä toteuttaen.

Kunta on olemassa asukkaitaan varten ja hallinto on tukirakenne kuntalaisten hyväksi tehtävän päätöksenteon onnistumiseksi mahdollisimman hyvin. Edustuksellisessa kuntademokratiassa vaalein valitut luottamushenkilöt käyttävät kunnassa ylintä päätösvaltaa. Edustuksellisten päätöksenteoelimiä tukee kaikki se kokemuksellinen tieto, jota kuntalaisilta eri foorumeilla ja kanavista saadaan kunnan toimintojen ja palvelujen valmistelu-, toteutus- ja arviointivaiheissa. Kun kuntademokratiassa mahdollistetaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti asukkaiden äänen kuuluminen, se vahvistuu.

Forssan arvot - rohkeus, vastuullisuus ja avoimuus - linjaavat kaikkea kunnan toimintaa ja ovat sisällöllisesti täysin yhdensuuntaiset avoimen hallinnon toteuttamisen ja kehittämisen sekä kuntalaisten osallisuuden edistämisen kanssa. Kuntatoimijoiden arvoperustaiseen toimintaan perustuu myös tämän asiakirjan palvelulupausten toteuttaminen.

Avoin hallinto ja kuntalaisten osallisuusroolin kunnioittaminen ovat itseisarvoja, mutta toteutuessaan ne ovat myös vahvoja asukkaiden hyvinvointia tukevia tekijöitä. Niiden tarkastelu koko kaupunkiorganisaatiossa kokonaisvaltaisesti ja monitahoisesti onkin osa elinvoimaisen kunnan perustaa. Asukkaiden tuntiessa kaupunkinsa omaksi ja turvalliseksi elinympäristöksi, jossa voi kokea olevansa tärkeä, merkityksellinen ja tervetullut omana itsenään, osallisuus yhdistää ja kasvattaa tunnetta meidän yhteisestä Forssasta.

Tällä asiakirjalla linjataan Forssan kaupungin toimijoiden työtä forssalaisten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ylläpitävään ja kehittävään suuntaan. Dokumentti on osa kaupungin HyTeTu-työtä (hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen) ja muodoltaan ohjelma keskittyy teemojensa taustoittamiseen sekä teemoille asetettavien laaja-alaisen palvelulupausten määrittelyyn. Asiakirja toteuttaa Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025 linjauksia ja tavoitteita.

1. Osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevat ohjausasiakirjat

Kaikki kunnan toiminnot ja palvelut edistävät joko suorasti tai epäsuorasti kuntalaisten hyvinvointia ja hyvää arkea. Siksi on luonnollista, että laaja kunnan toimintoja ja palveluja koskeva lainsäädäntö ohjaa määrittelemään kuntalaiset ja palvelujen asiakkaat tasa-arvoisina ja yhdenvertaisina toimijoina.

1.1 Merkittävimmät kaikkea kunnan toimintaa ohjaavat lait

Perustuslain (731/1999) toisessa pykälässä painotetaan kansalaisten osallistumista: ”kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen”.

Julkisuuslaki (621/1999) avaa kansalaisille ja medialle tiedonsaantioikeuden viranomaisten asiakirjoihin. Ne on pääsääntöisesti määritelty julkisiksi, mikäli erityiset perusteet eivät puolla niiden salaisiksi määrittelyä. Lisäksi laissa on määritelty viranomaisille velvollisuus tiedottaa aktiivisesti.

Hallintolaki (434/2003) korostaa kansalaisten oikeuksia saada tietoa viranomaisilta ja lausua mielipiteensä asioista, joilla on yleisiä ja laajoja vaikutuksia. Hallintolain tarkoituksen määrittelyssä korostettiin avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa, mutta myös kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa julkisen vallan käyttöön, valvoa oikeuksiaan, etujaan ja julkisten varojen käyttöä.

Kuntalain (410/2015) mukaan kuntalaiset ja palvelujen käyttäjät ovat oikeutettuja osallistumaan ja vaikuttamaan kunnan toimintaan. Valtuuston on huolehdittava vaikuttavista ja monipuolisista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja menetelmistä. Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää esimerkiksi järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia, selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa sekä suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa. Lisäksi kuntalain mukaan kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto (26 §), vanhusneuvosto (27 §) sekä vammaisneuvosto (28 §) ko. väestöryhmien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi sekä huolehdittava näiden toimintaedellytyksistä.

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on edistää yhteiskunnassamme ihmisten samanarvoisuutta. Se kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lain mukaan viranomaisen velvollisuus yhdenvertaisuuden edistämässä on arvioida oman toiminnan

vaikutukset eri väestöryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutuminen viranomaisen toiminnassa muutoin. Lisäksi ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Viranomaisella on lisäksi oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseen. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, §5 ja §8). Yhdenvertaisuuslaissa säädetään lisäksi koulutuksen järjestäjän (§6) sekä työnantajan velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta (7 §).

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Siinä tasa-arvolla viitataan etenkin naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän estämiseen. Sukupuolen lisäksi tasa-arvo viittaa sukupuolen ilmaisuun ja sukupuoli-identiteettiin. Laki kieltääkin sukupuoleen ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän.

Laissa säädetään ohjeistuksena, että viranomaisten tulee edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa kaikessa toiminnassaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, sekä luoda ja vakiinnuttaa hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan ko. tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti muutetaan niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Laki huomioi myös sen, että joskus tasa-arvon lisäämiseksi voidaan tarvita erityistoimia, jotka on suunnattu pelkästään tietyille sukupuolelle.

Lisäksi tasa-arvon edistäminen sisältyy moniin kuntien palveluja koskeviin erityislakeihin ja muihin normeina toimiviin ohjausasiakirjoihin. Suomen tasa-arvolainsäädäntöön vaikuttavat myös kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö.

1.2 Kunnan kaikkea toimintaa linjaavat ohjausasiakirjat

Kuntastrategia

Järkivihreä Forssa. Maanläheinen edelläkävijä. Oman tiensä tekijä.

Merkittävin kunnan toimintaa ohjaavista paikallisista asiakirjoista on kuntastrategia. Forssan kuntastrategian - **Järkivihreä Forssa 2030** - perusta rakentuu **kolmesta strategisesta teemasta**:

- Taloudellinen järkivihreys
- Ihmisystävällinen järkivihreys
- Ekologinen järkivihreys

Kullekin teemalle on määritelty **kolme strategista tavoitetta**:

Taloudellinen järkivihreys

1. Elinvoimainen ja vastuullisista yrityksistään tunnettu Forssa
2. Välittävän ja arvostavan johtamistoiminnan Forssa
3. Ajantasaisen organisaation ja innovatiivisen toimintakulttuurin Forssa

Inhimillinen järkivihreys

1. Hyvinvoivan kuntalaisen Forssa
2. Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet takaava Forssa
3. Omaleimainen ja historiastaan ylpeä Forssa

Ekologinen järkivihreys

1. Ilmastomuutosta hillitsevä ja kestävyteen sitoutunut Forssa
2. Kiertotalouden edelläkävijä - Forssa
3. Luonnon ja rakennetun ympäristön monimuotoisuutta ja tasapainoa vaaliva Forssa

Strategiset tavoitteet huomioidaan kunnan toiminnassa ja ne ohjaavat myös toiminnallisten tavoitteiden asettamista palveluja järjestettäessä. Jokaisen strategisen teeman tavoitteita ja toiminnallistamista edistämään on laadittu tai laaditaan oma *linjausasiakirjansa*, joista jokainen on palveluissa toimivan henkilöstön sekä päätöksentekijöiden apuna heidän toteuttaessaan perustehtäväänsä ja priorisoidessaan työtään strategian suuntaisesti. Kaikissa ko. linjausasiakirjat toteuttavat kaupungin arvoja: *rohkeutta, vastuullisuutta ja avoimuutta*.

Järkivihreä Forssa 2030 -asiakirja linjausasiakirjoineen pyrkii Forssan hyvään tulevaisuuteen monipuolisesti, asukkaat huomioiden ja osallistavaa, kuuntelevaista toimintakulttuuria edistäen. Ne on laadittu yhdessä eri toimijatahojen kanssa eli osallistaen niiden laadintaan kuntalaisia, edunvalvontatoimielimiä, järjestöjä, yhteisöjä, yrittäjiä sekä muita sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita.

TALOUSARVIOON KIRJATTAVAT VUOSITAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025

Forssan kuntastrategian Inhimillisen järkivihreyden teemaa toiminnallistetaan Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025:ssa. Siinä on linjattu kaupungin suunnitelmakauden hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistyön *periaatteet, tavoitteet, merkittävimmät työalueet* sekä kuntalaisille ko. työn puitteissa annettavat *palvelulupaukset*.

Ko. asiakirjassa forssalaisten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden ylläpitäminen ja edistäminen ovat merkittävä osa HyTeTu-työtä, jonka periaatteiksi hyvinvointisuunnitelmassa on kirjattu:

- yhdenvertaisuuden edistäminen
- osallisuuden mahdollistaminen
- monitoimijaisuuden kunnioittaminen

Vaikka Forssan HyTeTu-työ kohdistuu kaikkien asukkaiden osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden edistämiseen, on esille nostettu myös tiettyjen väestöryhmien erityinen huomiointi heidän suuremman haavoittuvuutensa takia. Ikäryhmistä tällaisen positiivisen diskriminaation eli positiivisen erityiskohtelun kohteiksi ja suojelua tarvitseviksi ryhmiksi on määritelty lapset ja nuoret sekä ikääntyneet forssalaiset ja ko. erityishuomiointi on kirjattu yhdeksi kolmesta Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025 suunnitelmakauden palvelulupauksista.

Kaksi muuta palvelulupausta ovat:

- lupaus turvallisuuden, ehkäisevän mielenterveystyön ja päihdetyön edistämisestä sekä
- lupaus väestön toimintakyvyn ylläpitämisestä ja edistämisestä sekä esteettömän toimintaympäristön mahdollistamisesta

- ja luonnollisesti myös nämä palvelulupaukset velvoittavat toimijoita myös osallisuutta, yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa edistettäessä.

Huomioitavaa on, että yhdenvertaisuus ja osallisuus on määritelty myös Kanta-Hämeen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategisiksi painopisteiksi alueen ensimmäisessä, vuosille 2021-2024 laaditussa alueellisessa laajassa hyvinvointikertomuksessa. Osallisuuden osalta tavoitteena on asukkaiden vahva kokemus osallisuudesta omassa elämässään, yhteisöissä ja asuinympäristössä. Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyen tavoitteena on, että asukkailla on monipuoliset mahdollisuudet huolehtia hyvinvoinnistaan ja saada tähän myös tukea.

Forssan Lapsiystävällisyyden toimintasuunnitelma 2021-2024

Forssa aloitti lapsiystävällisen toimintakulttuurin rakentamisen jo ennen vuotta 2010. Ensimmäisen Unicefin Lapsiystävällinen kunta -statuksen kaupunki sai 7.12.2017. Statuksen sydämenä on YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, jonka artikloista 2 Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, 3 Lapsen edun ensisijaisuus, 6 Oikeus elämään ja kehittymiseen ja 12 Lapsen näkemyksen kunnioittaminen ovat sopimuksen yleisperiaatteita ja lapsiystävällisyyden ytimessä.

Lapsen oikeuksien yleisperiaatteiden toteuttamiseen perustuvan Forssan lapsiystävällisyyden visiona on *kaikkien forssalaisten lasten osallisuus, yhdenvertaisuus ja ainutlaatuisuus sekä jokaisen lapsen kohtaaminen omana, arvokkaana itsenään.*

Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025:een kirjattua lasten ja nuorten erityishuomiointia toteutetaan lapsiystävällisyystyössä. Lapsiystävällisyystyön toimintasuunnitelma 2021-2024:ssa on määritelty lapsen oikeuksia edistäviksi ja kuntaorganisaatiossa aikuisia työssään velvoittaviksi tavoitteiksi:

1. Lapsille suunnatuissa palveluissa ehkäistään kiusaamista ja edistetään yhteisöllisyyttä. Lisäksi lasten kasvuympäristöissä edistetään lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja.
2. Kunnan toiminnan suunnittelussa huomioidaan haavoittuvassa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevien lasten ja perheiden näkökulma.
3. Kunta huolehtii, että osallisuus toteutuu lasten jokapäiväisissä kasvuympäristöissä. Osallisuuden edistäminen on ohjaava toimintaperiaate lasten ja nuorten kanssa työskenteleville.
4. Lapsen oikeudet (etenkin yhdenvertaisuus, osallisuus, lapsen etu, oikeus elämään ja kehittymiseen) sisältyvät lasten kannalta keskeisiin, koko kuntaa ohjaaviin asiakirjoihin, ohjelmiin ja suunnitelmiin.
5. Lasten ja nuorten parissa työskentelevät (mm. varhaiskasvattajat, opettajat, nuorisopalvelujen ja lastensuojelun työntekijät) saavat täydennyskoulutusta lapsen oikeuksista.

Tavoitteista kolme ensimmäistä edistävät erityisesti lasten ja nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta, mutta koska lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus, myös tavoitteet 4. ja 5. vaikuttavat samansuuntaisesti lisäämällä aikuisten huomiota ja syventämällä heidän ymmärrystään Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista ja ko. teemojen merkityksestä kunnan toiminnassa.

Lapsiystävällisyystyön tavoitteiden toteuttamiseksi on niille määritelty useita toimenpiteitä. Osa toimenpiteistä kohdentuu erityisesti tiettyihin palveluihin, kuten:

”Varhaiskasvatuksen palvelualueella on koottu menetelmä- ja materiaalipankki ei-suomea äidinkielenään puhuvien lasten ja huoltajien palveluarviointien toteuttamiseksi ja mielipiteiden kuulemiseksi”

tai

”Perusopetuksessa tuetaan oppilaiden hyvinvointia laatimalla Kiusaamisen ehkäisyn tiekartta”

Toiset toimenpiteet taas ovat huomioitavissa useissa eri toiminnoissa ja palveluissa, kuten:

”Laaditaan kokonaiskonsepti, jonka avulla saavutetaan nykyistä kattavammin haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja heidän näkemyksensä palveluja kehitettäessä”

tai

”Kaikki kunnan sisäiset ohjausasiakirjat tarkistetaan ja tarvittavilta osin päivitetään Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet huomioiviksi toimintasuunnitelmakauden loppuun mennessä”

Tasa-arvoa tukeva henkilöstöpolitiikka

Forssan kaupunkiorganisaatiossa on asetettu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimenpiteet ja tavoitteet, joilla pyritään lisäämään Forssan kaupungin henkilöstön tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta:

- **Pätevyysvaatimukset tasa-arvoisiksi ja syrjimättömiksi:** tavoitteena monimuotoisuuden, tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääminen ja hyödyntäminen voimavarana palvelutoiminnassa.
- **Aliedustetun sukupuolen huomiointi työhönotossa:** tavoitteena aliedustettuna olevan sukupuolen, ikäryhmän tai etnistä alkuperää olevan huomiointi työhönotossa, mikäli taustalla

on piiloista syrjintää ja työnhakijat ovat muutoin pätevyydeltään samantasoisia; selvästi aliedustettuna olevan sukupuolen lukumäärän lisääminen tietyissä tehtävissä, asemissa tai tietyllä organisaation hierarkiatasolla.

- **Työpaikkailmoitukset tasa-arvoa korostaviksi:** tavoitteena naisten kannustaminen ha-keutumaan perinteisesti miesvaltaisiin tehtäviin ja vastaavasti miehiä naisvaltaisiin tehtä- viin.
- **Koulutusvalinnat tasa-arvoisiksi:** tavoitteena aliedustetun sukupuolen lukumäärän lisää- minen työpaikan sisäisessä ja/tai ulkoisessa koulutuksessa.
- **Perhepoliittisten vapaiden tasa-arvoinen käyttö:** tavoitteena miesten osuuden lisäämi- nen perhepoliittisten vapaiden käytössä ja sairaan lapsen hoidossa.
- **Tiedon välittäminen vapaiden aikana:** tavoitteena työntekijöiden ammattitaidon ylläpi- täminen ja tietojen saanti työpaikan keskeisistä asioista perhepoliittisten ja muiden vapai- den aikana.
- **Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutus:** tavoitteena tasa-arvoinen ja yhdenvertainen työilmapiiri ja työyhteisö; nykyaikaisen ja kehittyvän kuntakuvan luominen tasa-arvoisuu- den ja yhdenvertaisuuden avulla.
- **Palkkaerojen tasoittaminen:** tavoitteena mahdollisten palkkaerojen tasoittaminen sa- masta tai samanarvoisesta työstä.
- **Tasa-arvoiset ja syrjimättömät työolosuhteet:** tavoitteena työolojen kehittäminen sel- laisiksi, että ne soveltuvat sekä naisille että miehille.
- **Tasa-arvoiset ja syrjimättömät työkäytännöt ja toimintaohjeet:** tavoitteena henki- löstön kehittäminen niin, että erilaisuutta hyväksytään ja osataan huomioida paremmin.
- **Sukupuolisen häirinnän ja syrjinnän ehkäisy:** tavoitteena sukupuolisen häirinnän ja ah- distelun torjumisen työpaikalla jo ennalta.

1.3 Poimintoja kunnan palveluihin kohdentuvasta lainsäädännöstä

Kasvatus- ja opetuspalvelut

Perusopetuslain (628/1998/628) mukaan opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maassa. Opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia kaikkien oppilaiden mahdollisuuksista osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä mielipiteensä ilmaisuun oppilaiden asemaan liittyvistä asioista (47 a § 30.12.2013/1267).

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatuksen tavoitteina on toteuttaa koulutuksellista tasa-arvoa, antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiudet ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kulttuurista, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.

Lukiolaissa (714/2018) koulutuksen järjestäjän on varmistettava, että opiskelijoilla on mahdollisuus vaikuttaa koulutuksen järjestäjän toimintaan ja sen kehittämiseen sekä osallistua opiskelijoita koskevien ja opiskelijoiden asemaan vaikuttavien päätöksiä valmisteluun. Oppilaitoksella tulee olla sen opiskelijoista muodostuva opiskelijakunta, jonka toimintaedellytykset on turvattava, sekä myös muulla tavoin on varmistettava opiskelijoiden mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa.

Koska osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus ovat suomalaisessa yhteiskunnassa tavoiteltavia arvoja, ne ovat esillä kasvatusta ja opetusta määrittävien lakien lisäksi myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa, eri opetusasteiden opetussuunnitelmissa sekä edellä mainittuja täydentävissä normiasiakirjoissa. Kaiken kaikkiaan kasvatuksen ja opetuksen toimialoilla osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa painotetaan moninaisesti sekä sisällöissä että opetusjärjestelyissä ja -menetelmissä.

Teknisen ja ympäristötoimen palvelut

Maankäyttö- ja rakennuslain (Alueidenkäyttölaki, 132/1999) tavoitteena on turvata suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, jokaisen osallistumismahdollisuudet asioiden valmisteluun sekä avoin tiedotus käsiteltävinä olevissa asioissa. Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena (5 §) on edistää vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen muun muassa turvallisen, terveellisen, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista.

Ympäristönsuojelulain (527/2014) tarkoituksena on muun muassa parantaa kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon.

Laki kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta (669/1978) velvoittaa kuntaa asemakaava-alueella erilaisten kulkuväylien ja muiden yleisten alueiden kunnossapitoon ja tukee näin kuntalaisten terveellistä ja turvallista liikkumista sekä edistää arjen yhdenvertaisuutta muun muassa liikkumisen saavutettavuutta lisäämällä.

Vapaa-ajan palvelut

Liikuntalaki (390/2015) edistää eri väestöryhmien liikkumisen ja liikunnan harrastamisen mahdollisuuksia sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Lähtökohtina ovat muun muassa tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys ja monikulttuurisuus. Kunnan vastuuna (5 §) on luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioiden ja tukemalla kansalaistoimintaa. Kunnan tulee kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä huolehtien asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.

Museolain (314/2019) tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä yksilö- ja yhteisötasolla, edistää yhteisöllisyyttä, jatkuvuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa.

Laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016) kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön tasavertaisia mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen, sekä tukea aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja yhteiskunnallista sekä kulttuurista vuoropuhelua.

Lain kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) tavoitteena on tukea mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen, edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja

sivistykseen sekä vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurilla ja taiteella. Tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat muun muassa asukaslähtöisyys, demokratia sekä kulttuurinen moninaisuus ja vuoropuhelu. Kunnan tehtäviin lukeutuu kulttuuritoiminnan järjestäminen, minkä toteuttamiseksi kunnan tulee esimerkiksi edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä, edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista ja niihin liittyvää kansalaistoimintaa sekä edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia, terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä (3 §). Kuntalaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan kulttuuritoimintaan ja sitä koskevan päätöksenteon valmisteluun (5 §).

2. Kaupunki asukkaita varten

2.1 Osallisuus kuntalaisten hyvän arjen takeena

Kuinka kunta voi tukea sinun hyvää arkeasi Forssassa?

“Kertomalla, missä voisi uudet asukkaatkin tutustua parhaiten kaupungin ihmisiin ja paikkoihin.” (Forssan asukaskysely, 2023)

Osallisuus on ihmisten välisessä toiminnassa, uskomuksissa ja kielessä muodostuva *henkilökohtaisen hyvinvoinnin tila*, joka rakentuu ja muuttuu voimavarojen, tarpeiden ja toimijuuden edellytysten mukaisesti. Se voidaan käsittää *liittymiseksi, yhteisöllisyydeksi tai mukaan ottamiseksi* ja se on *osallistumista* sekä *osallistumiseen liittyvää vaikuttamista ja demokratiaa* - ja kaiken edellä mainitun järjestämistä ja johtamista. (1, 2)

Osallisuus lisää hyvinvointia. Se on prosessi, jossa syntyy kestävää hyvinvointia ja elinvoimaa. Osallisuutta edistämällä voidaan vähentää eriarvoisuutta, syrjäytymistä ja köyhyyttä. Etenkin haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osallisuuden lisäämisellä on merkittävät vaikutukset terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen (3).

Yhteiskuntaryhmien kohtaamisten ja yhteisen toiminnan lisääminen vähentävät syrjintää, ennakkoluuloja ja yksinäisyyttä (3). Yksilön osallisuuden kokemusta vahvistaa se, että hän pääsee vaikuttamaan yhteisöissä sekä erilaisissa toiminnoissa tai palveluissa. Palvelujen ja toimintojen kehittäminen on myös laadukkaampaa, kun niiden käyttäjät osallistuvat kehittämistyöhön (3, 4).

Osallisuuden heikkenemiselle voi altistaa tilanne, jossa vaikeudet kasautuvat. Osattomuuden kokemukselle on ominaista, että yksilön osallistuminen yhteiseen toimintaan vähenee ja hänen sosiaaliset suhteensa alkavat kuihtua, elämä etenee lyhyellä aikajänteellä ja välttämättömän ehdoilla ja kuulumisen, merkityksellisyyden sekä arvokkuuden tunteet vähenevät (4). Siksi osallisuuden kokemuksen ylläpitämiseksi tulisi yleisten, kokoaikaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tukemisen ohella huomioida riittävä tuen tarjoaminen tilanteissa, joissa yksilön elämäntilanne ja arki muuttuvat merkittävästi ei-toivottuun suuntaan ja joissa hän syystä tai toisesta menettää jonkun merkityksellisimmistä yhteisöistään ja kiinnostuksistaan. Tällaisia tukia voivat olla esimerkiksi viranomais- ja vertaistuki, asumisen tukeminen, toimeentulotuki, kouluttautumisen ja työllistymisen edistäminen tai työ- ja toimintakyvystä huolehtiminen.

Osallisuuden muodot voidaan määritellä ja jäsenellä tieto-, suunnittelu-, päätös- ja toiminta-osallisuuden kautta. Tieto-osallisuus on kuntalaisten oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen, jossa käytetään helposti toteutettavia muotoja, kuten mm. kunnan tiedottaminen, kuntalaisten kuuleminen, kyselyihin vastaaminen ja palvelusitoumukset. Suunnitteluosallisuus on syvempää tieto-osallisuutta. Se on kuntaorganisaation ja kuntalaisten välistä valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta, kuten esimerkiksi yhteissuunnittelu ja kaupunkifoorumit. Päätösosallisuus on suoraa osallistumista palvelujen tuottamista tai omaa asuinalueita koskeviin päätöksiin. Käyttäjädemokratia on päätösosallisuutta silloin, kun palvelun käyttäjille on delegoitu päätösvaltaa; esimerkiksi päätösosallisuudesta on kunnanosan asukkaiden suoraan valitsema aluelautakunta, jolle valtuusto on siirtänyt päätöksentekovaltaa. Toimintaosallisuudella tarkoitetaan kuntalaisten omaa toimintaa elinympäristössään tai palveluja toimintayksiköissä, kuten talkoovoimin toteutettavaa ympäristön kunnostusta ja ylläpitoa tai palvelujen tuottamista. (5)

Kuntalaisten suora osallistuminen täydentää edustuksellista demokratiaa. Se vahvistaa asukkaiden ja luottamushenkilöiden vuoropuhelua sekä lisää avoimuutta ja luottamusta kunnan toimintaa ja päätöksentekoa kohtaan.

Osallisuus voidaan nähdä yhteisön ja yhteiskunnan kykyä jakaa arvostusta kaikille jäsenilleen. Kunnassa osallisuuden toteutumisen mahdollistaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä toimintakulttuuri - sillä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat osallisuuden perusta.

Osallisuuden kokemuksesta

Osallisuuden kokemus vaikuttaa merkittävästi yksilön koko elämän kokonaisuuteen, sillä se on yhteydessä muun muassa yksinäisyyteen, koettuun työkykyyn, kiusaamiseen ja mielen hyvinvointiin (6). Itselle toimivat sosiaaliset suhteet ja tunne yhteenkuuluvuudesta taas lisäävät yksilön tasa-arvon, luottamuksen ja turvallisuuden kokemuksia ja ylläpitävät hänen psyykkistä ja fyysistä terveyttään (7-9).

Osallisuuden kokemus edellyttää sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuutta. Siksi osallisuutta edistettäessä on huomioitava sosiaaliset suhteiden mahdollistaminen ja yksinäisyyden ehkäiseminen.

Ulkopuolisuuden kokemus saa ihmisen tuntemaan uhkaa omaa olemassaoloaan, merkityksellisyyttään, yhdenvertaisia vaikutusmahdollisuuksiaan sekä tasa-arvoaan kohtaan (10, 11). Se aktivoituu aivoissa sosiaalisena kipuna ja uhan tunteena omia psykologisia perustarpeita kohtaan (12, 13).

Yksinäisyys on henkilökohtainen ahdistava ja negatiivinen kokemus siitä, etteivät olemassa olevat sosiaaliset suhteet vastaa yksilön toivomia (14, 15). Yksinäisyyden tunne voi olla sekä sosiaalisiin verkostoihin kohdistuvaa sosiaalista yksinäisyyttä että läheisiin tärkeisiin ihmissuhteisiin kohdistuvaa emotionaalista yksinäisyyttä.

Osallistuminen on yksi väylä osallisuuden kokemukseen. Yksilön osallisuuden kokemus saa hänet tuntemaan kuuluvansa joukkoon ja olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta sekä kykenevänsä ennakoimaan elämäänsä ja vaikuttamaan sen kulkuun. Hän kokee tulevansa kuulluksi omana itsenään ja pystyvänsä osallistumaan yhdenvertaisesti yhteiseen tekemiseen ja yhteisiin asioihin.

Osallisuuden kokemuksen edistämisen vaikutus on vahvasti ennaltaehkäisevä, sillä pitkittyessään kokemus ulkopuolisuudesta voi aiheuttaa sekä psyykkisiä että fysiologisia reaktioita, kognitiivista kuormittavuutta sekä tunteiden, ajatusten ja käyttäytymisen tason muutoksia - jotka taas johtavat riskiin psyykkisille ja fyysisille sairauksille ja edelleen raskaidenkin palveluiden tarpeeseen sekä yhteiskunnasta syrjäytymiseen.

Osallisuuden vahvistamisesta

Osallisuutta lisäävät toimet voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen:

a. *Osallisuus yksilön omassa elämässä*

tarkoittaa mahdollisuutta elää omanlaistaan elämää ja määritellä, mihin toimintaan tai palveluun osallistuu. Palvelujen tulokulmasta se sisältää asukkaan osallistumisen omien

palvelujensa ja palvelupolkujensa suunnitteluun sekä ne toiminnot, jotka luovat asukkaalle vaikuttamisen edellytyksiä.

b. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

sisältää itselleen tärkeisiin yhteisöihin ja ryhmiin kuulumisen ja niissä tärkeisiin asioihin - esimerkiksi palvelujen kehittämiseen - vaikuttamisen. Vaikuttaminen tukeutuu vuorovai-
kutuksen mahdollistaviin rakenteisiin, kuten erilaisiin tiloihin, foorumeihin ja menetelmiin,
joita voivat olla esimerkiksi erilaiset raadit, matalan kynnyksen tilat ja yhteisvaikuttami-
nen.

c. Osallisuus yhteisestä hyvästä

muodostuu mahdollisuuksista yhdessä tekemiseen ja yhteisen hyvän tuottamiseen. Se pitää
sisällään arvostuksen ja yhteyden muihin ihmisiin. (2, 3)

Tutkimusten mukaan haluttaessa edistää osallisuutta ja lisätä yksilöiden osallisuuden kokemusta,
on hyvä:

- *varmistaa toimiva perusturva,*
- *turvata mahdollisuuksia kulttuuriseen osallisuuteen taide- ja kulttuuripalveluilla,*
- *tunnistaa osallisuutta lisäävien fyysisten tilojen merkitys ja parantaa niiden saatavuutta,*
- *kehittää erityisesti sellaisia palveluja ja ympäristöjä, jotka huomioivat ei-liikunnallisten henkilöiden aktivoimista liikunnalliseen elämäntapaan,*
- *huolehtia ikääntyvien, maahanmuuttajien, vammaisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien osallisuudesta palvelujärjestelmiä digitalisoitaessa, sekä*
- *taata perinteisten asiointipalvelujen saanti ja saavutettavuus niitä tarvitseville*

Näin muun muassa siksi, että toimiva perusturva lisää yksilön uskoa omiin mahdollisuuksiinsa sekä vahvistaa elämänhallintaa, palveluiden saatavuus on ehto osallistumiselle (vrt. maksuttomuus, aito avoimuus, esteettömyys, saavutettavuus) ja käsitystä oikeanlaisesta liikkumisesta on laajen-
nettava suorituskeskeisyydestä monipuoliseen fyysiseen aktiivisuuteen osallisuuden vahvista-
miseksi. (16)

Koska osallisuus toteutuu yksilön kokemuksena, osallisuuden edistämisen tavoitteena on *em. ko-
kemusten mahdollistaminen kuntalaisille*, sillä vahva osallisuuden kokemuksen polku johtaa:

- yksilön hyvinvoinnin lisääntymiseen, sillä osalliseksi itsensä tunteva ihminen tekee hyvin-
vointiaan palvelevia valintoja
- yhteisöllisen hyvinvoinnin kasvuun, koska osallinen ihminen pystyy tuottamaan ja jakamaan
hyvää myös muille ihmisille esimerkiksi elinympäristöönsä panostamalla
- hyviin väestösuhteisiin ja turvallisen arjen luomiseen, sillä osallinen ihminen kohtaa lähei-
sensä kunnioittaen
- paikallisen elinvoiman ja ilmapiirin parantamiseen, sillä kun ihmiset kohtaavat erilaisissa
ja yllättävissäkin tilanteissa, he tulevat kuulluksi ja saavat virikkeitä toisiltaan - ja kohda-
tessa voi syntyä myös uutta taloudellista toimeliaisuutta (3, 6)

Kuntalaisen osallistumisen ja osallisuuden painokkuus on aina yksilön oma valinta. Kunnan
velvollisuus on tarjota riittävä määrä erilaisia muotoja ja kanavia, jotta yksilö tai ryhmä voi olla
osallinen. Osallisuutta kunnassa vahvistettaessa on huomioitava kaikki asukkaat ja väestöryhmät,
mutta merkittävää on myös tunnistaa väestön erilaiset joko pysyvät tai tiettyyn
elämäntilanteeseen liittyvät tarpeet, jotka edellyttävät erityishuomioita. Näitä ns. hiljaisia
ryhmiä väestössä ovat muun muassa lapset ja nuoret sekä vieraskieliset, syrjäytymisvaarassa
olevat ja heikot digitaaliset taidot omaavat henkilöt kaikissa väestöikäryhmissä. Erinomaisen

arvokasta on myös kuulla ja huomioida kuntalaisten omat mielipiteet heille parhaista osallistumisen ja vuorovaikutuksen muodoista ja kanavista.

Osallisuuden ylläpitämisestä ja edistämisestä ovat kunnassa vastuussa luottamushenkilöt, kuntaorganisaation henkilöstö sekä asukkaat.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen - Oma Hämeen - järjestämissä sosiaali- ja terveyspalveluissa painotetaan osallisuuden vahvistamista. Hyvinvointialueen palvelustrategiaan sisältyy osallistamisen malli, jota Jokaisen Oma Häme -osallisuusohjelma osaltaan toimeenpanee. Ohjelman tavoitteena on synnyttää sote-palveluihin yhtenäinen osallistumisen ja vaikuttamisen rakenne, jossa erilaiset osallistumisväylät muodostavat mielekkään kokonaisuuden.

2.2 Yhdenvertaisuus kaiken kunnallisen toiminnan lähtökohtana

Kuinka kunta voi tukea sinun hyvää arkeasi Forssassa?

“Pitämällä huolta kaikista, etenkin huonompiosaisista forssalaisista.”
(Forssan asukaskysely 2023)

(Kuva kentän laidalta, <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/>)

Yhdenvertaisuus on yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, joka edistää yhteiskuntarauhaa, hyviä väestösuhteita ja tasavertaisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään ja yhteiskuntaan. Samanlainen kohtelu ei välttämättä tuota yhdenvertaisuutta, koska kaikilla ihmisillä ei ole samat lähtökohdat ja mahdollisuudet. Todellinen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää yhteiskunnalliseen syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. (17)

Yhdenvertaisesti kohdeltu ihminen voi vaikuttaa elämäänsä ja hänelle tärkeisiin asioihin, on yhteydessä toisiin ihmisiin ja saa muilta arvostusta ja kiitosta (3).

Aktiivinen yhdenvertaisuuden edistämisen toteuttaminen kasvattaa osaltaan kunnan tietoisuutta väestöstään ja sen moninaisuudesta (18), mutta myös lisää kunnan elinvoimaisuutta, vetovoimaa ja taloudellista pääomaa.

Yhdenvertaisuus viittaa muihin yksilöön liittyviin tekijöihin kuin sukupuoleen. Yhdenvertaisuus estää syrjintää ja eriarvoistumista. Syrjintä tarkoittaa asetelmaa, jossa henkilö joutuu jonkin henkilökohtaisen ominaisuutensa takia ilman hyväksyttävää syytä kohdelluksi huonommin kuin toiset tai huonompaan asemaan kuin toiset. Syrjinnän taustalla voi olla esimerkiksi henkilön etninen tausta, ihonväri, vammaisuus, ikä, seksuaalinen suuntautuminen, uskonto tai ulkonäkö. Monipeusteisessa syrjinnässä henkilö tulee syrjityksi useammasta kuin yhdestä syystä (18).

Syrjintä vaikeuttaa ja estää yksilön hyvän elämän elämistä ja itsensä toteuttamista johtaen turvattomuuteen, ulkopuolisuuteen ja terveysongelmiin. Syrjintä voi olla välitöntä ja suoraa tai välillistä ja epäsuoraa. Syrjivä osapuoli voi toimia syrjivästi ilman, että hän edes huomaa toimivansa syrjivästi. Henkilöiden lisäksi syrjiviä voivat olla myös toimintatavat ja toiminnan rakenteet. Syrjintä vaikeuttaa ja estää yksilön hyvän elämän elämistä ja itsensä toteuttamista johtaen turvattomuuteen, ulkopuolisuuteen ja terveysongelmiin. Syrjityksi joutumisella on usein yksilön elämään pitkäaikaisia vaikutuksia.

Syrjintä voi toteutua sosiaalisena väkivaltana eli ostrakismina, ulossulkemisena. Ostrakismi voi olla joko tahallista tai tahatonta sulkemista ulkopuolisuuteen. Tahallista ostrakismi on silloin, kun joko henkilö tai ryhmä jättää toistuvasti yhden tai useamman henkilön ulkopuolelle esimerkiksi käyttäytymällä siten, kuin näitä ei olisi olemassakaan. Tahatonta ostrakismia voi olla esimerkiksi se, että aikuinen jättää lapsen aloitteet huomiotta ja hänen huomionsa kiinnittyy sen sijaan muihin asioihin tai palveluissa sivuutetaan asiakkaan aito kohtaaminen vaikkapa ajanpuutteen takia.

Kunnan on lain velvoittamana ehkäistävä syrjintää kaikessa toiminnassa, viranomaisina, palvelujen tarjoajina, koulutuksen järjestäjinä ja työnantajina. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäisy koskee koko kuntakonsernia.

2.3 Tasavertaisesti - ilman muuta!

Sukupuolten tasa-arvo on keskeinen hyvinvoinnin ja sosiaalisesti kestävä kehityksen kannalta. Lakisääteinen velvoite edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti määrittää kaikkea kunnan toimintaa eli hallintoa ja päätöksentekoa, kuntalaisia ja heidän palvelujaan sekä kuntaa työnantajana (Laki naisten ja miesten tasa-arvosta, 609/1986).

Tasa-arvolaki velvoittaa viranomaisia ottamaan tasa-arvo-näkökulman huomioon siis toiminnassa ja päätöksenteossa. Kunnassa lain velvoitteen täyttäminen edellyttää tasa-arvon ja sukupuolen merkityksen tunnistamista organisaation menettelytavoissa ja toimintakulttuurissa, sekä tarvittaessa niiden muuttamista tavoiteltavaan suuntaan. Optimaalinen tasa-arvotyö kunnassa perustuu sukupuolinäkökulman suunnitelmalliseen valtavirtaistamiseen, jota toteutetaan jakamalla toimijoille tietoa tasa-arvo-teemasta sekä tarpeen mukaan tukemalla ja ohjaamalla näiden oppimisprosessia tasa-arvoa tukevassa ajattelussa.

3. Yhdenvertaisten asukkaiden osallisuutta ja tasa-arvoa edistävä Forssa

”Mitä varten tuuli on? Mitä varten on laulu?

Tuuli on tuulen tuulemista varten, ja laulu on laulun kuulemista varten.

Mitä varten kukaan on ja mitä varten on joku?

Kukaan ei ole ketään varten ja joku on meitä kaikkia varten.”

- Kirsi Kunnas

Tässä asiakirjassa on huomioitu aiemmin laadituissa paikallisissa ohjausasiakirjoissa osallisuutta, yhdenvertaisuutta tai tasa-arvoa käsittelevät kirjaukset. Lisäksi teemoihin liittyvää materiaalia on koottu vuoden 2023 aikana erilaisilla keskustelufoorumeilla ja tilaisuuksissa. HyTeTu-työn toimielimistä on keskustelua ko. teemoista ja niiden edistämisestä käyty Forssan Hyvinvointiryhmässä, ennalta ehkäisevään päihdetyöhön ja mielenterveyden edistämiseen keskittyvässä MIEPÄ-ryhmässä ja kaupungin työntekijöistä koostuvassa HyTeTu-työryhmässä. Alkukesällä järjestettiin avoin asukaskysely, jossa forssalaiset saivat kertoa ajatuksiaan ja kokemuksiaan osallisuuden ja yhdenvertaisuuden teemoista.

Yhdenvertaisuus, osallisuus ja tasa-arvo ovat nousseet vahvasti esille muun muassa vuoden aikana järjestetyissä teemakeskusteluissa, joissa teemoina ovat olleet forssalaisen hyvä arki, yhdenvertaisuus arjessa, ikäystävällinen ja esteetön asuminen sekä toimintakyvyn edistäminen. Ko. keskusteluista osa on ollut kaikille kuntalaisille avoimia ja osaan on kutsuttu tiettyjä kohderyhmiä (esim. luottamushenkilöt). Teemakeskustelujen lisäksi arvokasta kokemuksellista tietoa tämän asiakirjan teemoihin liittyen on saatu Erätauko-menetelmällä toteutetuista Kansallisista dialogeista, joiden teemana keväällä 2023 oli ”Epävarmuudessa eläminen” ja syksyllä 2023 ”Yhdessä ja yksin”.

Forssan kaupungin arvot ohjaavat kaikessa toiminnassa vastuullisuuteen, rohkeuteen ja avoimuuteen. Jotta em. arvot huomioivaa toimintakulttuuria voidaan rakentaa, on koko kaupunkiorganisaatiossa sitouduttava osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen. On muun muassa kehitettävä prosesseja ja rakennettava vuorovaikutusfoorumeja, jotka mahdollistavat asukkaiden ja asiakkaiden äänen kuulumisen ja kuulemisen sekä keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteisöön liittymisen. On tehtävä tekoja, joilla tuetaan asukkaiden oman elämän aitoa omistajuutta ja on huolehdittava, ettei kukaan jää tahtomattaan yhteisön ulkopuolelle eli kaikista on pidettävä huolta.

Forssan osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa huomioivan toimintakulttuurin toteuttaminen on osa palveluissa todentuvaa HyTeTu-työtä ja sitä tehdään tässä asiakirjassa aiemmin kuvatuin perustein. Käytännön toteutuksessa tässä työssä kunnioitetaan eri toimintojen ja palvelujen ominaislaatuja. Em. toimintakulttuurin huomioimiseksi kattavasti sekä kunnan hallinnossa että palveluissa, osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemojen konkretisoinnin tukemiseksi sekä luottamuksen lisäämiseksi kuntayhteisössä on laadittu tähän asiakirjaan kirjattuja *palvelulupauksia*.

Palvelulupaukset ovat kaupungin asukkaille antamia sitoumuksia. Ne tukevat omalta osaltaan forssalaisten hyvää elämää. Lupaukset kertovat toimintakulttuurista ja tavasta toimia kaikissa kaupungin palveluissa. Osallisuuden kokemuksia, yhdenvertaisuuteen perustuvaa toimintakulttuuria ja tasa-arvoista yhteisöä edistävät palvelulupaukset pohjaavat *käsitykseen asukkaiden moninaisuudesta, vahvaan asukaslähtöisyyteen ja aitoon asukasymmärrykseen*. Tarve asukasymmärrykseen syntyy halusta ymmärtää kuntalaisten hyvinvoinnin tilaa sekä heidän

kokemuksiaan ja sen saavuttamiseksi mahdollistetaan forssalaisille osallistuminen matalalla kynnyksellä monimuotoisiin kuulemisen paikkoihin eri vuorovaikutusfoorumeilla.

Osallisuuden ilmapiiri rakentuu yhteisöissä näkemykselle yhteisön jäsenten yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoisuudesta sekä ihmisten arvostamisesta omana itsenään. Tällöin kohtaamiset perustuvat toimijoiden keskinäiselle luottamukselle silloinkin, kun niissä esitetään toisistaan eroavia näkemyksiä.

Forssan kaupungin toimintaa **ohjaavat periaatteet osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi** voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Forssan kaupungin velvollisuus on järjestää asukkaille monimuotoisia kuulemisen ja kohtaamisen paikkoja, sekä mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon.
2. Jokaisen osallistuminen ja osallisuuden intensiteetti on omaehtoista ja perustuu kuntalaisen omaan valintaan.
3. Jokainen kohdataan kunnioittaen ja kategorisoimatta.
4. Jokaisen kokemukset ovat merkityksellisiä.
5. Kuunteleminen on vuorovaikutuksen lähtökohta.
6. Sukupuoli ei ole poissulkeva tekijä.
7. Positiivinen diskriminaatio on mahdollisuus ja erityistarpeiden huomiointi ei ole eriarvoistamista.
8. Jokaisen tulee päästä nauttimaan yhteisestä hyvästä ja osallistumaan sen tuottamiseen ja jakamiseen tasavertaisesti muiden kanssa.
9. Jokaisen on saatava arvostusta ja yhteyksiä muihin ihmisiin.
10. Osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen on sekä tapa ajatella että tapa toimia. Toimia siten, että ajattelu juurtuu osaksi jatkuvaa toimintaa.

3.1 Osallisuuden edistäminen

Asukkaiden osallisuuden toteutumisessa ja heidän osallisuuden kokemustensa synnyttämisessä Forssan kaupunki pyrkii olemaan ennen kaikkea mahdollistaja. Mahdollistamisen keinot ja toimenpiteet ovat kulloisestakin palvelusta tai toiminnasta käsin mietittyjä ja suunniteltuja, mutta kaikessa kaupungin toiminnassa niiden taustalla on:

- asukkaiden ja asiakkaiden kuuleminen
- päätöksentekoon liittyvien vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen
- yksilöiden ja ryhmien osallistumisen tukeminen

Asukkaiden ja asiakkaiden kuuleminen

Asukkaille ja asiakkaille äänen antaminen sekä heidän ajatustensa ja kokemustensa kuuleminen luo kuntaorganisaatioon ja palvelujen järjestämiseen ymmärrystä ja johtaa tekemään oikeita asioita. Kuulemisen kanavien ja menetelmien on oltava moninaiset, jotta kuntalaiset voivat valita niistä itselleen soveltuvimmat ja kuulluksi tulemiseen on matala kynnys.

Digitalisaatiokehittämisen myötä Forssassa hyödynnetään asukas- ja asiakaskuulemisessa laajalti sähköisiä menetelmiä, jotka valmistelun, sisällön, kohdentamisen, vastaamisen ja tulosten koonnan osalta ovat verrattain vaivattomia toteuttaa. Henkilökohtaisten digilaitteiden laaja levinneisyys kotitalouksiin mahdollistaa sähköisen kuulemisen hyvin. Lisäksi etenkin lasten ja nuorten uni-versaaleissa palveluissa on palvelujen järjestäjien ja asiakkaiden välillä arjessa käytössä mobiiliyhteyksiä, joita myös kuulemisessa voidaan hyödyntää.

Yhdenvertaisuutta painottavassa Forssassa sähköiset kuulemiskanavat eivät kuitenkaan riitä, vaan niiden rinnalla annetaan asukkaille mahdollisuus sekä mielipiteiden ja kannanottojen kirjaamiseen manuaalisesti että kasvokkain toteutettuihin kuulemistilaisuuksiin.

Vuoden 2023 aikana on kehitetty erityisesti lähitapaamisina toteutettuja kuulemisia teemakeskustelujen ja Kansallisten dialogien muodossa. Teemakeskustelut ovat nimensä mukaisesti johonkin ennalta ilmoitettuun teemaan keskittyviä ryhmäkeskusteluja, joihin on kutsuttu keskustelijoita joko avoimilla tai kohdennetuilla kutsulla. Kansalliset dialogit ovat malli vuoropuhelun toteuttamiseen kansalaisten, yhteisöjen ja viranomaisten yhteistyönä. Niissä keskustellaan ihmisille ja yhteisöille tärkeistä asioista ja teemoista sellaisella tavalla, joka tuottaa osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta sekä lisää ihmisten kokemuksiin perustuvaa ymmärrystä erilaisista mahdollisuuksista, haasteista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä. Kansalliset dialogit koskettavat aiheiltaan laajaa joukkoa kansalaisista ja niihin kutsutaan osallistumaan mahdollisimman laajasti erilaisia henkilöitä ja yhteisöjä matalalla kynnyksellä. Keskustelut käydään samoin aihein kansallisesti, ne dokumentoidaan ja keskustelujen antia hyödynnetään niin paikallisessa kuin kansallisessa päätöksenteossa. Sekä teemakeskusteluja että Kansallisia dialogeja käytetään sekä asukas- että asiakasarvioinneissa.

Päätöksentekoon liittyvien vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen

Osallisuus on osa kuntademokratiaa. Asukkaiden ohella vahvasta osallisuudesta ja aktiivisesta osallistumisesta on hyötyä myös talouden ja demokratian näkökulmasta. Vaikka edustuksellisen demokratian mukaisesti kuntiin vaaleilla valitut luottamushenkilöt vastaavat kunnan päätöksenteosta, tuovat kuntalaisten jakamat kokemukset ja osallistuminen palvelujen suunnitteluun lisäarvoa valmistelu- ja päätöksentekoprosesseihin. Se auttaa kunnan toimijoita ja luottamushenkilöitä ymmärtämään kuntalaisten palvelutarpeita, uudistamaan palvelutuotantoa - ja ennen kaikkea tekemään oikeita asioita.

Kunnallisessa päätöksenteossa olevat asiat ovat usein moniulotteisia ja monivaiheisia ja kuntalaisten mukaan ottaminen jo niiden valmisteluvaiheessa vaatii vahvaa ennakkosuunnittelua. Tulevaisuudessa asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia kehitettäessä voidaan hyödyntää vuoden 2024 talousarvioon valtuustoon nähden sitovana tavoitteena selvitettäväksi kirjattua *päätösten vaikutusten arviointi -kokonaisuutta*. Ko. vaikutusten arviointia on jo käytetty viime vuosina toteutetuissa palveluverkkoon kohdentuvissa selvityksissä (vrt. lapsivaikutusten arviointi).

Yksi kuntalaisten päätöksentekoon osallistumisen mahdollistava toimintatapa Forssassa on osallistava budjetointi. Siinä forssalaiset voivat osallistua yhteisiä verovarojen kohdentamista koskevaan keskusteluun ja suunnitteluun ja vaikuttaa päätöksentekoon vuosittain talousarviossa varattavan määrärahan puitteissa. Forssan osallistuvassa budjetoinnissa asukkaat voivat sekä tehdä ehdotuksia ko. määrärahan kohdentamisesta että äänestää, mihin esitetyistä ehdotuksista rahasumma käytetään.

Yksilöiden ja ryhmien osallistumisen tukeminen

Kunta on avainasemassa kuntalaisten osallistumisen tukijana - ja osallistuminenhan siis rakentaa osallisuuden kokemusta. Käytännössä osallisuuden kokemukset syntyvät ja vahvistuvat mahdollistamalla kuntalaisille, kuntatoimijoille, järjestöille ja yhteisöille kohtaamisen paikkoja ja foorumeita, muun muassa erilaisia tilaisuuksia ja tapahtumia, asukas- ja asiakastilaisuuksia, osallistumisen alustoja, mutta myös tiloja ja ympäristöjä vapaamuotoisiin, itseohjautuviin kohtaamisiin.

Forssan kaupunki järjestää vuosittain asukkaille lukuisia tilaisuuksia ja tapahtumia. Lisäksi kaupunki tukee eri tavoin järjestöjen, seurakuntien, yhteisöjen ja yritysten järjestämiä kuntalaisten kohtaamisen paikkoja. Em. tukeminen tapahtuu muun muassa tila- ja materiaalitukena sekä viestinnällisenä tukena.

Moninaisten osallisuutta edistävien toimien ohella kuntalaisten aidon osallisuuden synnyttäminen tarvitsee osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria. Tällöin jokainen kaupungin työntekijä ymmärtää, että hän arjessa omalla työllään ja käyttämällään työotteella voi mahdollistaa forssalaisille osallisuuden kokemuksia.

PALVELULUPAUKSET osallisuuden edistämiseksi

”LUPAAMME EDISTÄÄ ASUKKAIDEN OMAN ELÄMÄN OMISTAJUUTTA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- rakentamalla esteetöntä ympäristöä
- kehittämällä liikenne- ja liikkumismahdollisuuksia
- kuulemalla asukkaiden kokemuksia ja ajatuksia
- kehittämällä palvelulähtöisesti tarkoituksenmukaisesti palveluohjausta

”LUPAAMME LUODA FORSSALAISILLE MAHDOLLISUUKSIA VAIKUTTAMISEEN JA KOHTAAMISEEN.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- toteuttamalla päätösten vaikutusten arviointeja ja ennakoarviointeja
- organisoimalla asukasarviointeja
- järjestämällä tapahtumia, tilaisuuksia ja kohtaamisen foorumeja
- tukemalla 3. ja 4. sektorin toimintaa
- tarjoamalla kokoontumisiin yms. tiloja ja ympäristöjä
- ylläpitämällä luottamushenkilöiden ja kuntalaisten välistä vuorovaikutusta

”LUPAAMME, ETTÄ PALVELUISSA ASIAKAS ON MERKITYKSELLINEN TOIMIJA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- viestimällä palveluista ja niiden kehittämisestä ennakoiden ja ajantasaisesti
- ylläpitämällä asiakasraateja tms. kuulemisen ja vuorovaikutuksen foorumeja
- ottamalla asiakkaat mukaan palvelujen arviointiin ja kehittämiseen
- rakentamalla asiakkaita kuullen palvelukohtaisia vuorovaikutus- ja palautekanavia
- kehittämällä osallistavaa toimintakulttuuria ja työtettä

3.2 Tavoitteena yhdenvertaisuus

Kaupungin kaiken toiminnan lähtökohta on asukkaiden yhdenvertainen kohtelu. Tätä lähtökohtaa toteutetaan kaikissa palveluissa ja toiminnoissa huomioiden **yhdenvertaisuuden periaatteina**:

- turvallinen, esteetön ja osallistumista edistävä elinympäristö
- kaikkien väestöikäryhmien huomiointi
- haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien erityishuomiointi ja tarvittaessa positiivinen diskriminaatio
- suunnitelmien, toiminnan ja päätösten vaikutusten arvioiminen

Turvallinen, esteetön ja osallistumista edistävä elinympäristö

Tilojen ja ympäristön tarkastelu yhdenvertaisuuden mahdollistumisen tulokulmasta on kaikkien asukkaiden hyvää arkea ja päivittäistä selviytymistä tukevaa. Turvallinen, esteetön ja osallistumista tukeva elinympäristö koostuu hyväksyvistä ja kannustavasta ilmapiiristä. Se pitää yllä asukkaiden toimintakykyä ja itsenäistä liikkumista, vahvistaa heidän itsemääräysoikeuttaan sekä tarjoaa merkityksellistä tekemistä ja vahvistaa sosiaalisia suhteita. Ko. elinympäristö tukee ja ylläpitää myös asukkaiden luontosuhdetta ja tarjoaa kaiken kaikkiaan mahdollisuuden ihan jokaisen omannäköiselle elämälle.

Olemassa olevia ympäristöjä kehitettäessä ja uusia rakennettaessa Forssassa hyödynnetään erilaisia kokemus- ja kohderyhmäasiantuntijoita ja kaikissa rakennetuissa ympäristöissä pyritään esteettömyyteen, maltilliseen ja hahmottamista tukevaan selkeään aistitarjontaan (esim. akustiikka ja tuoksutarjonta; värierot). Tilat tukevat niissä tapahtuvaa toimintaa ja niiden ratkaisut tukevat tilan käyttäjien arkea.

Palvelujen sosiaalisissa ympäristöissä kaupungin toimijat huomioivat vuorovaikutusilmaston tilaa ja puuttuvat viipymättä ei-toivottuun ja yhdenvertaisuuden vaarantavaan toimintaan, kuten kiusaamiseen tai poissulkemiseen ja syrjintään.

Kaupungin tiloissa ja tilaisuuksissa noudatetaan turvallisen tilan periaatteita ja työyhteisöissä Hyvän työyhteisön toimintaperiaatteita.

Kaikkien väestöikäryhmien huomiointi

Kuten tässä asiakirjassa aiemmin on todettu, lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden huomiointi on kirjattu Forssan Hyvinvointisuunnitelma 2022-2025:ssä yhdeksi ko. asiakirjan palvelulupauksista. Samalla on kuitenkin huolehdittava, että myös em. väestöryhmien väliin asettuvien ikäryhmien erityispiirteet ja tarpeet huomioidaan HyTeTu-työssä. Forssassa eri väestöikäryhmien yhdenvertainen huomiointi tarkoittaa muun muassa monipuolisten asiointikanavien, osallistumismuotojen sekä viestintäjärjestelmien ja -tapojen ylläpitämistä ja kehittämistä.

Haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien huomiointi

Ihmisyystavallinen Forssa pitää huolen tavalla tai toisella haavoittuvassa asemassa olevista asukkaistaan. Yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen osallisuuden ja osallistumisen esteitä voivat asettaa esimerkiksi toimintakyvyn madaltaminen, vammaisuus, heikko suomen kielen taito, arjessa selviytymiseen vaikuttavat terveydelliset haasteet tai heikon taloudellisen tilanteen aiheuttamat toimeentulon haasteet.

Forssassa ko. asemassa olevat väestöryhmät huomioidaan muun muassa *tilojen ja ympäristöjen esteettömyyttä turvaamalla, järjestettyjen tilaisuuksien ja tapahtumien maksuttomuudella, tulkkausmahdollisuuksia ja tulkkivälitteistä työskentelyä hyödyntämällä tarvittaessa sekä erilaisia vuorovaikutus-, arviointi- ja palautekanavia järjestämällä.*

Suunnitelmien, toiminnan ja päätösten vaikutusten arviointi

Kaikki kuntaorganisaatiossa tapahtuva toiminta ja päätöksenteko tehdään asukkaiden parhaaksi. Molemmissa prosessien kompleksisuuden ja laaja-alaisuuden takia 'parhaan' määrittäminen voi olla haasteellista. Jotta tulevaisuuteen näkeminen ja vaikkapa päätösten vaikutusten hahmottaminen jo ennen niiden tekemistä olisi mahdollista, voidaan toteuttaa vaikutusten ennakoarviointia eli EVA:aa. Siinä samaan arviointityöhön yhdistetään useita näkökulmia, jotka valikoituvat kulloinkin käsittelyssä olevan asian tai asiakokonaisuuden perusteella.

PALVELULUPAUKSET yhdenvertaisuuden edistämiseksi

”LUPAAMME KUNNIOITTA FORSSALAISTEN MONINAISUUTTA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- huomioimalla toiminnan ja palvelujen kohderyhmät sekä heidän elämäntilanteensa ja erityistarpeensa
- kohdistamalla haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin tarvittaessa positiivista diskriminaatiota eli erityishuomiota
- kokoamalla tietoa päätösten ja palvelujen taustalle eri väestönsosat huomioiden
- toteuttamalla kulttuurisensitiivistä työtettä
- juurruttamalla yhdenvertaisuuden periaatteiden edistämisen ja yhdenvertaisuutta tukevat menetelmät osaksi arjen työotteita

”LUPAAMME EDISTÄÄ SAAVUTETTAVUUTTA ARKIYMPÄRISTÖISSÄ.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- edistämällä ja toteuttamalla kaupunkiympäristöissä turvallisuutta ja esteettömyyttä
- tarjoamalla mahdollisuuksia liikkumiseen sekä ympäristöstä ja luonnosta nauttimiseen kaikille forssalaisille
- noudattamalla turvallisen tilan ja hyvän työyhteisön -periaatteita
- lisäämällä saavutettavuutta
- liikenneyhteyksiä kehittämällä

”LUPAAMME HUOMIOIDA PALVELUKOHTAISESTI ASIAKASKUNNAN MONIMUOTOISUUDEN JA ASIAKKAIDEN YKSILÖLLISYYDEN.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- tarkastelemalla palvelukohtaisesti asiakassegmenttejä ja huolehtimalla, että eri segmenttejä edustavat kuntalaiset saavat tietoa palveluista, pääsevät palveluihin sekä voivat vaikuttaa palveluihin yhdenvertaisesti

3.3 Sukupuolten välinen tasa-arvo lähtökohtana

Yhdenvertaisuuden edistämisen ohella myös sukupuolista tasa-arvoa edistetään Forssan kaupungin tiloissa *turvallisen tilan periaatteella*. Palveluissa ja toiminnoissa huolehditaan eri sukupuoliryhmien tarpeista, edellytyksistä ja prioriteeteista, mutta myös sukupuolittuneisiin käsityksiin ja asenteisiin pyritään vaikuttamaan kasvatuksen ja opetuksen keinoin, esimerkiksi tarjoamalla erilaisia opiskelu- ja harrastemahdollisuuksia kaikille sukupuolille.

Kaupungin henkilöstöpolitiikka perustuu sukupuoliseen tasa-arvoisuuteen, joka todentuu muun muassa työn vaativuuteen perustuvassa palkkapolitiikassa sekä ainakin rekrytointiprosessin alkuvaiheessa mahdollisuuksien mukaan anonymirekrytoinnin toteuttamisena.

PALVELULUPAUKSET tasa-arvoisuuden edistämiseksi

”LUPAAMME EDISTÄÄ SUKUPUOLISENSITIIVISYYTTÄ.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- huomioimalla tiloissamme eri sukupuoliryhmien tarpeet
- kasvattamalla herkkyyttä tiedostaa ja tunnistaa sukupuoleen liittyviä merkityksiä ja vaikutuksia, voidaksemme edistää kuntalaisten mahdollisuuksiin toimia yhteisössämme
- noudattamalla turvallisen tilan periaatteita

”LUPAAMME EDISTÄÄ TASA-ARVOISEN YHTEISKUNNAN RAKENTUMISTA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- tarjoamalla lapsille ja nuorille harrastus- ja osallistumismahdollisuuksia sukupuoleen katsomatta
- kannustamme lapsia ja nuoria oppiaine- ja ammattivalintoihin, jotka eivät määrity sukupuolen mukaan

”LUPAAMME EDISTÄÄ TASA-ARVOISTA TYÖNANTAJAPOLITIIKKAA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- kehittämällä anonyymiä rekrytointia
- toteuttamalla työn vaativuuteen perustuvaa palkkapolitiikkaa

3.4 Mahdollistava vuorovaikutus ja viestintä

Kaikissa tämän asiakirjan valmisteluvaiheissa käydyissä keskusteluissa nousi esille vuorovaikutuksen ja viestinnän suuri merkitys käsittelyssä olevien teemojen toteutumisessa. Asukkaiden moninaisuus haastaa kunnan toimijat miettimään toimintojansa ja palvelujansa koskevaa viestintää laaja-alaisesti ja kuntalaisten asemaan asettuen. Vaikkapa viestinnän kanavia ja muotoja pohdittaessa on muistettava, ettei digi toimi kaikille, mutta monille taas perinteiset paperiset tiedotusvälineet ovat vieraita. Toiselle kuva toimii viestinnän välineenä, toinen kokee mieluisana kirjoitetun viestinnän. Kieli ja kielen ymmärtäminen on myös etenkin palveluissa edellytys osallisuudelle. Lähtökohta viestinnän ja vuorovaikutuksen onnistumiseen onkin kulloisenkin kohderyhmän tuntemus ja tuntemuksen hyödyntäminen.

Viestinnän oikea-aikaisuudella on myös merkittävä vaikutus osallisuuden ja osallistumisen edistämisessä. Yleensä haasteena on viestiminen riittävän ajoissa sekä viestin riittävä toistaminen sen huomioimisen takaamiseksi.

Päätöksenteon läpinäkyvyyttä lisätään tiedottamalla päätöksentekoon vaikuttavista asioista ja kuntalaisten oikea-aikaista osallistamista edistetään asiallisella, selkeällä ja ymmärrettävällä viestinnällä. Erityisesti asukkaiden arkeen merkittävästi vaikuttavista päätöksentekoon etenevistä asioista on viestittävä ennakoita.

Forssan kaupungin viestintäohjeen mukaisesti kaupungin viestinnän tavoitteena on lisätä kaupungin toiminnan avoimuutta sekä tuottaa jatkuvaa vuorovaikutusta kuntalaisten ja muiden

kohde- ja sidosryhmien kanssa. Viestinnän ymmärtäminen kaikessa monimuotoisuudessaan palveluiden perustehtävään kuuluvaksi on Forssan kaupungin palvelualueilla kehittämistavoite. Forssan kaupungin toimintakulttuuriin kuuluu *hyväksyvä, arvostava vuorovaikutus* vuorovaikutustilanteissa sekä organisaation toimijoiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa että palveluja toteutettaessa kuntalaisten tai yhteistyökumppaneiden kanssa. Tämä tarkoittaa, että *pyrkimys aitoon läsnäoloon ja tasa-arvoiseen dialogiin on mukana kaikissa kohtaamisissa*. Niissä huomio ja kiinnostus kohdistetaan vuorovaikutuskumppaniin ja kohtaamisen luonteesta ja toimijarooleista riippuen huomioidaan voimavarat ja vahvuudet, tehdään onnistumiset näkyväksi ja annetaan myönteistä palautetta.

Forssan kaupungin saavutettavuusvaatimukset täyttävällä verkkosivustolla esitellään kaupungin kaikkia palveluja. Sivujen tärkeänä kohderyhmänä ovat kaupungin asukkaat. Sivuilla on tiedottamisen ohella myös vastavuoroista toimintaa, muun muassa kuntalaisaloitteen tekemahdollisuus sekä erilaisia kyselyjä. Verkkosivujen ohella muina sähköisinä tiedotus- ja viestintäkanavina Forssan kaupungilla on käytössä sosiaalisen median palveluista Meta/Facebook, Instagram ja LinkedIn. Asukkaiden palautekanavana toimii luonnollisesti myös sähköposti.

Sähköisten viestintäkanavien rinnalla viestintää toteutetaan myös muutoin, esimerkiksi paikallisissa tiedotusvälineissä, kaupungin tiedotuslehdessä ja laatien kirjallisia tiedotteita.

PALVELULUPAUKSET viestintään ja vuorovaikutukseen liittyen

”LUPAAMME TOTEUTTAA ARVOSTAVAA VUOROVAIKUTUSTA.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- asettumalla läsnäolevalla asenteella vuorovaikutustilanteisiin
- arvostamalla kuntalaisten kokemuksia ja mielipiteitä
- painottamalla vuorovaikutustilanteissa kuuntelua

”LUPAAMME HUOMIOIDA VIESTINNÄSSÄMME KUNTALAISTEN MONINAISUUDEN.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- jakamalla tietoa ja viestimällä eri väestöryhmät ja ikätasot huomioiden
- vuorovaikuttamalla ja viestimällä useita kanavia, erilaisia vuorovaikutuksen ja viestinnän menetelmiä sekä selkeää kieltä käyttäen
- toimimalla tarvittaessa tulkivälitteisesti

”LUPAAMME VIESTIÄ SUUNNITELMALLISESTI JA SÄÄNNÖLLISESTI.”

Lupausta toteutamme esimerkiksi

- viestimällä jatkuvaluonteisesti tekemämme suunnitelman mukaan (vrt. toistuvat viestintätilanteet) sekä valmistautumalla ennalta nopeaa reagointia tarvittaviin viestintätilanteisiin (vrt. valmius viestintään)
- viestimällä säännöllisesti, pidentämällä tarvittaessa viestinnän aikaikkunoita ja lisäämällä viestinnässä ennakoitua
- toistamalla viestejämme tarkoituksenmukaisesti vastaanoton helpottamiseksi
- rakentamalla toimintakulttuuria, jossa kuntatoimijat ymmärtävät viestinnän kuuluvan osaksi perustehtäväänsä

4. Ohjelman arviointi

4.1 Meidän Forssa -ohjelman hyödyntäminen palveluissa

Meidän Forssa -ohjelma on laadittu tueksi kaupungin hallinnossa ja palveluissa toimiville tahoille heidän edistäänsä forssalaisten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Koska ohjelman teemat toteutuvat sekä lainsäädännön että arjen tasolla toiminto- ja palvelukohtaisesti, sen hyödyntämisen yksityiskohdat päätetään toimialoilla ja palvelualueilla tarkoituksenmukaisuusperiaatteella.

Ohjelma toimii arjen toiminnan tukena ja edistämistoimet asukkaiden hyvinvoinnin lisääjinä vain, jos kaupunkiorganisaation toimintakulttuurissa kasvaa ymmärrys käsillä olevien teemojen merkityksestä osana kaikkea toimintaa. Toimintakulttuurin kehittyminen ei tapahdu hetkessä. Siksi aikaikkuna yksittäisten kehittämiskohteiden suorittamiselle on vähemmän tärkeä kuin toimintaprosessien muutokset yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoisuuteen perustuviksi ja asukkaiden osallisuuden kokemusten syntymistä tukeviksi.

4.2 Ohjelman ja palvelulupausten toteutumisen arviointi

Osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden edistäminen liittyy palveluissa toteutettavien sisältöjen ohella oleellisesti myös HyTeTu-työhön. Niinpä koordinoituvastuu ja arviointi tämän ohjelman toteutumisesta sen teemoihin liittyvän vähimmäistietosisällön indikaattoreiden pohjalta tapahtuu keskitetysti hyvinvointityön toimesta. Arvio palvelulupausten toteutumisesta tulee perustumaan indikaattoritarkastelun lisäksi palvelualueiden ja yksiköiden omiin arvioihin sekä asukas- ja asiakasarviointeihin.

Tämä asiakirja on voimassa vuoden 2026 loppuun saakka. Jatkossa Osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo -ohjelman teemoista tullaan laatimaan yksi tai useampi asiakirja liiteasiakirjaksi laajaan hyvinvointikertomukseen. Ohjelman teemoja ja palvelulupausten toteutumista tarkastellaankin monitahoarviointina ja eri arviointikanavia käyttäen valtuustokauden vaihteessa vuosille 2026-2029 valmisteltavan laajan hyvinvointikertomuksen työstämisen yhteydessä. Arviointitiedon pohjalta samassa yhteydessä päätetään, minkä muotoisina ja sisältöisinä ko. asiakirja tai asiakirjat seuraavalle hyvinvointisuunnitelmakaudelle laaditaan (vrt. yksi teemoja yhdistävä asiakirja vai erilliset ohjelma-/tavoite-/suunnitelma-asiakirjat).

Lähteet

1. Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: THL.
2. Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Työpaperi 9/2018. Helsinki: THL.
3. THL. 2023. Osallisuuden edistäjän opas. Ohjaus 10/2023. Helsinki: THL.
4. Kukkonen, M. & Isola, A-M. 2021. Osallisuuden kokemus - ensimmäisiä koko aikuisväestöä koskevia tuloksia. Gerontologia 35 (1), 103-106.
5. Valtioneuvosto. 2002. Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä. VNS 3/2002.
6. Isola, A-M. & Leemann, L. 2021. Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja terveyden tekijä. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 58 (4), 381-383.
7. Ellerbrock, C., Kiefer, S. M. & Alley, K. M. 2014. School-based interpersonal relationships: setting the foundation for young adolescents' belonging in middle school. Middle Grades Research Journal 9 (2), 1-17.
8. Klima, T. & Repetti, R. L. 2008. Children's peer relations and their psychological adjustment: Differences between close friendships and the larger peer group. Merrill-Palmer Quarterly, 54 (2), 151-178.
9. Ryan, A. M. & Shin, H. 2018. Peers, academics, and teachers. Teoksessa W. M. Bukowski, B. Laursen & K. H. Rubin (toim.) Handbook of peer interactions, relationships, and groups, 637-656. The Guilford Press.
10. Baumeister, R. F. & Leary, M. R. 1995. The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Psychological Bulletin, 117 (3), 497-529.
11. Hawkey, L. C. & Cacioppo, J. T. 2010. Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. Annals of Behavioral Medicine 40 (2), 218-227.
12. Spreng, R. N., Dimas, E., Mwilambwe-Tshilobo, L. et al. 2020. The default network of the human brain is associated with perceived social isolation. Nature Communications 11, 6393.
13. Syrjämäki, A. H. & Hietanen, J. K. 2019. The effects of social exclusion on processing of social information: a cognitive psychology perspective. British Journal of Social Psychology 58, 730-748.
14. Weiss, R. S. 1973. Loneliness. The experience of emotional and social isolation. Massachusetts: The MIT Press.
15. Junttila, N. 2010. Social competence and loneliness during the school years - issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, Humaniora.
16. Suomen Akatemian Ratkaisuja tieteestä -verkkopalvelu. 2021. Osallisuus vahvistaa hyvinvointia. Viitattu 11.12.2023. www.ratkaisujatieteesta.fi/hyvinvointi-ja-yhdenvertaisuus.
17. Sisäasiainministeriö. 2010. Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasiainministeriön julkaisu 10/20.
18. Kuntaliitto. 2019. Kaikkien kasvojen kunta - Opas yhdenvertaisuuden edistämiseen kunnan toiminnassa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
19. CEMR. 2006. Eurooppalainen peruskirja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta paikallishallinnossa.
20. Kuntaliitto. 2020. Tasa-arvon käsikirja kuntapäätäjälle. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
21. Thörne Adrianzon, Å. Sveriges Kommuner och Regioner. 2023. Kohti kestävää yhteiskuntaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kautta -esitys 26.10.2023.